

Notatka medialna opisująca wnioski pochodzące z wyników badania „Osoby niepełnosprawne w województwie podlaskim – edukacja, rynek pracy”

Niepełnosprawność – bariera czy atut?

Sytuacja osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim jest bardzo trudna, brakuje przede wszystkim miejsc pracy dostosowanych do ich potrzeb i możliwości. Dodatkowo zmiany przepisów związanych z otrzymywaniem przez pracodawców dofinansowania PFRON jeszcze bardziej pogarszają ich sytuację.

W okresie czerwiec – listopad 2011 r. Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku realizował badanie pn. „Osoby niepełnosprawne w województwie podlaskim – edukacja, rynek pracy”, w ramach projektu: Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy badanie wykonał Instytut Badań i Analiz, Grupa Olsztyńska Szkoła Biznesu.

Głównym celem badania było określenie sytuacji osób niepełnosprawnych w aspekcie edukacji i rynku pracy w województwie podlaskim oraz stworzenie rekomendacji zmian w ramach działań/rozwiązań stosowanych przez instytucje i organizacje zajmujące się pomocą osobom niepełnosprawnym.

W toku realizacji badania wykorzystano szereg technik badawczych, zarówno ilościowych, jak również jakościowych, między innymi wywiady częściowo ustrukturyzowane wśród osób bezrobotnych i poszukujących zatrudnienia, wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo wśród pracodawców oraz osób niepełnosprawnych pracujących, ankieta rozsyłana do osób niepełnosprawnych kształcących się, indywidualne wywiady pogłębione, zogniskowane wywiady grupowe oraz panel ekspertów.

Bezrobocie jest jednym z głównych problemów współczesnych społeczeństw. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia znacznie zwiększyło swoje rozmiary, dotykając głównie kraje przechodzące okres transformacji ustrojowej i systemowej (w kierunku gospodarki wolnorynkowej), w tym także Polskę. Analizując sytuację na rynku pracy z perspektywy ostatnich dwudziestu lat okazuje się, że grupą najbardziej dotkniętą bezrobociem są osoby niepełnosprawne, również młode, które w zdecydowanej większości pozostają poza rynkiem pracy. Aktywność zawodowa tej grupy pracobiorców jest najniższa a problemy adaptacji zawodowej najtrudniejsze do pokonania.

Województwo podlaskie jest regionem słabo zurbanizowanym, o najniższej gęstości zaludnienia w kraju. To region typowo rolniczy, o niskim stopniu urbanizacji oraz słabo rozwiniętej infrastrukturze bytowej i komunikacyjnej. Brak surowców naturalnych, słabo rozwinięty przemysł oraz mała konkurencyjność lokalizacyjna nie zachęca do napływu inwestycji. Te i inne uwarunkowania powodują ograniczenia podaży miejsc pracy i trudności aktywizacji osób bezrobotnych, w tym osób niepełnosprawnych.

Jednym z kluczowych problemów analizy zjawiska niepełnosprawności jest brak jednej definicji „niepełnosprawności”. Ponadto w ramach obecnie obowiązujących uregulowań prawnych w Polsce

Badanie pn. „Osoby niepełnosprawne w województwie podlaskim – edukacja, rynek pracy” na potrzeby projektu „Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej”, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

stosowane są dwa rodzaje orzecznictwa o niepełnosprawności – dla celów rentowych (ZUS) oraz dla celów pozarentowych (Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności). Z uwagi na fakt, iż np. znaczny stopień niepełnosprawności mówiący o całkowitej niezdolności do pracy i samodzielnej egzystencji, w opinii pracodawców automatycznie dyskryminuje tę osobę jako potencjalnego pracownika należy zmienić zapisy w orzeczeniach ZUS do celów rentowych, powinno funkcjonować jedno orzeczenie dla celów rentowych i pozarentowych.

W dokonywaniu oceny oraz diagnozowaniu populacji osób niepełnosprawnych istotnym problemem jest też brak aktualnych informacji statystycznych. Jedynym wiarygodnym źródłem są NSP prowadzone przez GUS w odstępach około 10 lat. Jest to jednak okres zdecydowanie zbyt długi. Ponieważ Program Badań Statystyki Publicznej jest corocznie konsultowany przez szerokie grono odbiorców, w tym samorządy szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego, należy postulować o wprowadzenie cyklicznych badań poświęconych problematyce osób niepełnosprawnych w odstępach np. 5 lat.

Jednym z podstawowych elementów i jednocześnie jedną z barier aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest również utrudniony dostęp do pełnej rehabilitacji, szczególnie na terenach wiejskich. Ważna jest też zmiana sposobu postrzegania świata przez osoby niepełnosprawne i ich problemów w aktywizacji zawodowej i społecznej. W związku z tym należy podjąć działania zmierzające do szerokiego udostępnienia ON dostępu do usług rehabilitacyjnych, w tym m.in. pełnej diagnostyki, opieki pielęgniarstwa, doradztwa zawodowego i psychologicznego.

Problemy osób niepełnosprawnych zarówno na rynku pracy jak i w systemie edukacji związane są często z barierami architektonicznymi. Pomimo wielu pozytywnych zmian w tym zakresie nadal jest wiele do zrobienia. Niezbędnym elementem poprawy sytuacji w tym zakresie jest włączenie samych osób niepełnosprawnych, o różnych stopniach i typach niepełnosprawności, do prac nad projektowaniem rozwiązań transportowych i komunikacyjnych na terenie miast i gmin oraz budynków użyteczności publicznej.

Wysoka stopa bezrobocia na terenie Podlasia, zapóźnienia w stosunku do kraju w rozwoju gospodarczym, a co za tym idzie brak ofert pracy, zwłaszcza dostosowanych do potrzeb i wymagań osób niepełnosprawnych stanowią główne przyczyny niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Pomimo, że pracodawcy wysoko oceniają zaangażowanie niepełnosprawnych pracowników oraz dostrzegają korzyści wynikające z zatrudniania tego typu osób, często względy ekonomiczne ograniczają ich działanie w tym zakresie. Co gorsze, jak wynika z badania, sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w województwie podlaskim w najbliższym czasie nie ulegnie znaczącej poprawie. Większość przedsiębiorstw zarówno z chronionego, jak i otwartego rynku pracy nie zamierza bowiem, w ciągu najbliższych 2 lat, zatrudniać osoby niepełnosprawne. Pewnym rozwiązaniem wydaje się być promocja dobrych praktyk wypracowanych w ramach programu EQUAL w zakresie ekonomii społecznej. Ponadto na terenie Podlasia wszystkie grupy respondentów - pracodawcy, pracownicy, osoby bezrobotne i kształcące się, praktycznie nie dysponują żadną wiedzą i doświadczeniem w zakresie elastycznych form zatrudnienia i ich korzyści, zarówno dla pracodawców jak i pracowników. Kampania informacyjno-promocyjna, zakrojona na szeroką skalę, mogłaby przynieść korzyści szczególnie dla osób niepełnosprawnych, skutkujące zwiększeniem poziomu aktywizacji zawodowej tej grupy społecznej.

Zjawisko bierności zawodowej wśród osób niepełnosprawnych stanowi ważny element analizy sytuacji tej grupy osób na lokalnym rynku pracy. Utrzymywanie się tego zjawiska związane jest

Badanie pn. „**Osoby niepełnosprawne w województwie podlaskim – edukacja, rynek pracy**” na potrzeby projektu „Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej”, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego przede wszystkim z tym, że bardzo często osoby niepełnosprawne pozostają na utrzymaniu rodziny.

To z kolei wpływa negatywnie na ich mobilizację do aktywnego poszukiwania zatrudnienia oraz zmniejsza aktywność na rynku pracy. Ponadto większość niepełnosprawnych postrzega własną sytuację materialną jako w miarę dobrą, a to z kolei nie mobilizuje do zmiany sytuacji zawodowej, a tym samym wpływa na ich bierność zawodową.

Jak wynika z badania, w opinii respondentów nie ma kierunków kształcenia, które zapewnią im uzyskanie zatrudnienia co wynika w głównej mierze z braku wiedzy na temat potrzeb rynku pracy, zwłaszcza w perspektywie kilku lat. Konieczne jest więc prowadzenie przez urzędy pracy cyklicznych pogłębionych analiz w zakresie zawodów deficytowych i nadwyżkowych oraz prognozowanie zmian na lokalnym rynku pracy. Szczególnie w trakcie badań jakościowych został uwypuklony też problem braku wiedzy wśród osób niepełnosprawnych o możliwościach uzyskania jakiegokolwiek wsparcia ze strony instytucji publicznych i organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej. Propozycją rozwiązania tego problemu jest stworzenie punktu informacyjnego dla osób niepełnosprawnych na terenie każdej gminy województwa podlaskiego i szeroka promocja (z wykorzystaniem m.in. softysów i książki) tej formy pomocy.

System edukacji w województwie podlaskim jest stosunkowo dobrze przygotowany do stworzenia właściwych warunków nauki. Odrębną sprawą jest profil kształcenia, a szczególnie problem dostosowania kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. W tym przypadku konieczna jest ścisła współpraca pomiędzy Powiatowymi Urzędami Pracy a przedsiębiorcami funkcjonującymi na terenie danego powiatu w zakresie prognozowania zapotrzebowania na pracowników o określonych kwalifikacjach w perspektywie kilku lat oraz przepływ informacji i konkretne działania Starostw Powiatowych jako organów założycielskich szkół zawodowych zmierzających w kierunku dopasowania oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy. Niepokojącym zjawiskiem jest jednak niewielkie zainteresowanie osób niepełnosprawnych doksztalcaniem się. Na brak aktywności w omawianym obszarze wpływa niewątpliwie zgłaszany brak środków finansowych, problemem okazują się też bariery architektoniczne oraz psychospołeczne. Ważne jest więc promowanie wśród osób niepełnosprawnych idei kształcenia ustawicznego oraz zachęcanie do podnoszenia wykształcenia i kompetencji zawodowych poprzez system stypendiów.

Z punktu widzenia instytucji publicznych wspierających osoby niepełnosprawne największe bariery w zakresie podejmowania działań na rzecz osób niepełnosprawnych wynikają w głównej mierze z braku środków finansowych na realizację działań oraz problemów z ich pozyskiwaniem, częstymi zmianami w przepisach prawnych oraz niespójnością tych przepisów, niskim poziomem wykształcenia osób niepełnosprawnych, jak również małą liczbą specjalistów przygotowanych do pracy z osobami niepełnosprawnymi. Współpraca pomiędzy różnymi instytucjami publicznymi w zakresie wspierania osób niepełnosprawnych dotyczy w dużej mierze wspólnej realizacji projektów unijnych. W celu podniesienia efektywności realizowanych działań na rzecz osób niepełnosprawnych należy wprowadzić szereg zmiany. Zmiany powinny dotyczyć w głównej mierze: ułatwienia organizacjom i instytucjom pozyskiwania środków finansowych na swoją działalność, ujednolicenia przepisów prawnych, utworzenia w każdym powiecie przynajmniej jednego centrum/punktu, którego zadaniem byłoby wspieranie osób niepełnosprawnych, promowanie dobrego wizerunku osób niepełnosprawnych, wspierania pracodawców w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, jak również zwiększenia zatrudnienia w szkołach logopedów, psychologów itp.

Badanie pn. „**Osoby niepełnosprawne w województwie podlaskim – edukacja, rynek pracy**” na potrzeby projektu „Podlaskie Obserwatorium Polityki Społecznej”, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Bariery i ograniczenia zatrudniania osób niepełnosprawnych są w województwie podlaskim w większości takie same jak w całym kraju. Konieczna jest więc szeroka kampania informacyjna, która skutecznie dotrze do przedsiębiorców i zachęci ich do zatrudniania tej grupy osób. Dotychczas prowadzone kampanie przyniosły stosunkowo niewielki skutek. Z uwagi na fakt, że z punktu widzenia pracodawców największym problemem w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych jest potrzeba ponoszenia dodatkowych kosztów, związanych z dostosowywaniem stanowisk pracy, istotne jest informowanie o możliwościach otrzymania finansowego wsparcia w tym zakresie, co wydaje się być kluczowe w perspektywie poprawy wskaźników zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Informacje na temat badań znajdują się na stronie internetowej Podlaskiego Obserwatorium Polityki Społecznej <http://www.pops.up.podlasie.pl/>